

УДК 338.431.4

Г. Є. Павлова,

к. е. н., доцент, Дніпропетровський державний аграрний університет

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

G. Ye. Pavlova,

Director of Education and Research Institute of Economics, Ph.D., Associate Professor Dnipropetrovsk State Agrarian University

ESSENCE OF STATE REGULATION AGRICULTURAL SECTOR

У статті проаналізовано сучасні тлумачення сутності категорії державного регулювання аграрного сектора. Запропоновано уточнену економічну сутність понятійного апарату щодо категорії "державне регулювання аграрного сектора".

In the article analyzes the current interpretation of the essence of the category of state regulation of agriculture. A specific economic substance conceptual structure on the category of "state regulation of agriculture."

Ключові слова: аграрний сектор, державне регулювання, категорія, трактування.

Key words: agricultural sector, government regulation, a category interpretation.

ВСТУП

Аграрний сектор економіки є значною сферою матеріального виробництва, у ньому зайнято близько 16% загального числа зайнятих у національній економіці. Близько 32% населення України проживає в сільській місцевості, в загальній земельній площі України у 2010 році сільськогосподарські землі займали — 69%. Тому подальший розвиток аграрного сектору, збільшення виробництва продукції й поліпшення її якості повинні розглядатися як найважливіше загальнодержавне й загальнонародне завдання. В силу об'єктивних причин аграрний сектор на вільному ринку неконкурентоспроможний в порівнянні з іншими галузями.

Економічна теорія та світовий досвід розвитку ринкового господарства свідчать про те, що через специфічні особливості, ані аграрний сектор, ані продовольчий ринок не є саморегульованими системами внаслідок загальної інерційності аграрного сектора як виробничої системи, а також низької еластичності попиту на аграрну продукцію та високої еластичності цін на неї. Без втручання ззовні під дією ринкових сил відбувається розбалансування попиту та пропозиції на продовольчому ринку. А тому, проблему державного регулювання розвитку аграрного сектора без перебільшення можна віднести до пріоритетних в економічній діяльності держави. Нестабільний стан аграрного сектору вимагає переосмислення ролі держави у цій сфері та пошуку шляхів виходу із ситуації, що склалася.

Проблеми розвитку теорії та методології державного регулювання аграрного сектора завжди були в центрі уваги вітчизняних та зарубіжних вчених: В. Андрійчука, Ю. М. Крупки, В. Крилова, М. Латиніна, В. Мойсєєва, О. Шпикуляка та інших науковців.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Останнім часом в Україні з'явилась низка наукових публікацій, присвячених проблемам розвитку теорії та методології державного регулювання аграрного сектора економіки. Це пояснюється головним чином суспільно-економічною важливістю галузі, а також науковими інтересами дослідників. Разом з тим, із розширенням тематики наукових досліджень виникає об'єктивна необхідність в уточненні понятійно-категоріального апарату, адже кожне дослідження "обслуговує" значна кількість категорій і понять, тому вживання їх має бути науково коректним, чітко відповідати смислово навантаженню конкретної категорії чи поняття.

Проблема формування ефективної системи державного регулювання аграрної сфери економіки та її подальшого розвитку зумовлена:

— концептуальною та методологічною значущістю системи державного регулювання аграрної сфери економіки і, що особливо важливо, в умовах реформування земельних відносин і відносин власності в Україні;

— недостатністю розвитку вітчизняної науки про теорію економічної діяльності держави в цілому і щодо аграрної сфери економіки [8].

Таким чином у роботі ставиться завдання проаналізувати сучасні тлумачення сутності категорії державне регулювання аграрного сектора та запропонувати уточнену економічну

сутність понятійного апарату щодо категорії "державне регулювання аграрного сектора".

РЕЗУЛЬТАТИ

У науковій літературі досить активно дискутується проблема державного регулювання аграрного сектора, але не як необхідність його взагалі, а з якісної сторони, тобто, по-перше, з точки зору визначення меж державного регулювання соціально-економічних процесів, по-друге, форм і методів державного регулювання, по-третє, механізму державного регулювання та інших аспектів, пов'язаних з тією чи іншою мірою з державним регулюванням аграрного сектора економіки. Але якщо до останнього часу дані проблеми мали переважно академічний характер, і здебільшого обговорення відбувалося у так званому середовищі вчених, то з виникненням світової фінансової та економічної кризи, проблема з теоретичної перекочувала у площину практичну. Нині, якщо звернутися до публікацій і тим більше до електронних ЗМІ, очевидно, що ніхто не сумнівається в необхідності державного регулювання аграрного сектора економіки.

Державне регулювання аграрного сектора є складовою системи державного регулювання економіки країни в цілому. Проте, існує також досить широке трактування його сутності.

В. Мойсєєв вважає, що державне регулювання агропромислового виробництва — вплив держави на виробництво, переробку і реалізацію продукції, а також на виробничо-технічне забезпечення сільськогосподарського виробництва. Державне регулювання передбачає юридичну, організаційну, соціальну та іншу діяльність державних органів, направлену на створення умов для продовольчої безпеки країни, підвищення суспільного добробуту [7].

На думку Крупки Ю. М., державне регулювання аграрного сектора — це основана на законодавстві одна з форм державного впливу на агропромисловий комплекс України шляхом встановлення та застосування державними органами правил, спрямованих на коригування економічної діяльності суб'єктів аграрного господарювання з метою досягнення сільським господарством максимальної ефективності для задоволення потреби населення у продуктах харчування, а промисловості — у сировині [4].

Крилов В. С. вважає, що державне регулювання стійкого розвитку АПК являє собою систему економічного, організаційного, соціального, правового і політичного забезпечення державою сприятливого середовища для формування та розвитку стійкого відтворення сільського господарства з метою постійного задоволення потреб населення країни в продуктах харчування і товарах народного споживання, вироблених із сільськогосподарської сировини. Роль держави полягає в тому, щоб за допомогою науково обґрунтованих форм, методів, важелів підготовки та перепідготовки кадрів створити сприятливе середовище для формування і стійкого відтворення ефективних суб'єктів ринкових відносин в АПК країни, її регіонах, підприємницьких структурах [5].

У своїй праці В. Андрійчук зазначає, що "... державне регулювання — це система економічних, фінансових, юридично-правових, організаційних і соціальних заходів, здійснюваних державою з метою забезпечення ефективного і стабільного розвитку сільсько-

господарського виробництва та повного забезпечення населення якісним продовольством за прийнятими ринковими цінами" [1].

За М. Латиніним, державне регулювання аграрного сектора — це вплив державних органів влади на діяльність суб'єктів аграрного ринку, спрямований на створення умов для продовольчої та економічної безпеки держави, сприяння ефективному функціонуванню і стаюму розвитку сільськогосподарських формуваль та підвищення суспільного благополуччя [6].

Урба С.І. пропонує розглядати сутність поняття "державне регулювання аграрного сектора економіки", яке необхідно розглядати як сукупність економічних, організаційно-правових і соціальних заходів політики держави, спрямованих на створення ефективного та стабільно-зростаючого розвитку мультифункціонального сільського господарства через механізм державної підтримки для гарантування продовольчої безпеки країни та соціального відродження села [10].

Державне регулювання аграрного сектора в умовах ринкового господарства являє собою систему заходів законодавчого, виконавчого та контролюючого характеру, які здійснюються правовими державними установами та громадськими організаціями з метою стабілізації та пристосування існуючої системи агропромислового виробництва до мінливих умов [7].

Державне регулювання — це система важелів і стимулів, за допомогою яких держава бере участь у ринкових процесах на правах суб'єкта ринкових відносин, забезпечуючи сталий розвиток агропромислового виробництва. Процес державного регулювання складається з комплексу заходів щодо забезпечення виконання законів, що вводяться державними органами для заохочення або обмеження економічної діяльності. Держава, впливаючи на економічні суб'єкти, замінює тим самим координацію економіки за допомогою ринку координацією економіки за допомогою держави.

Парамонов П.Ф. дає наступне визначення державного регулювання аграрного сектора — це системний вплив держави на виробництво, зберігання, переробку та ринок сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства, а також на виробничо-технічне та матеріально-технічне забезпечення агропромислового виробництва, викликане об'єктивною необхідністю підтримання економічної рівноваги, пропорцій та доходів з метою досягнення найвищої економічної та соціальної ефективності функціонування АПК, продовольчої безпеки країни. Також автор зазначає, що основною метою державного регулювання аграрного сектора є забезпечення стабільного та поступального економічного і соціального розвитку галузі, функціонування аграрного ринку в інтересах забезпечення продовольчої безпеки країни, підтримки доходів аграрних товаровиробників, досягнення гідного рівня життя сільського населення та гармонійного розвитку сільських територій [9].

Гайдук В.І. вважає, що "у ринковій системі господарювання державне регулювання спрямоване на подолання періодичних аграрних криз, а також надання державної підтримки фермерам в умовах гострої конкурентної боротьби з потужним капіталом агробізнесу. Завдяки державному регулюванню сільського господарства провідним капіталістичним країнам вдалося зривок у розвитку, стимулювати науково-технічний прогрес у галузі, створити необхідні стартові умови для накопичення капіталу та структурної модернізації, а також сприяти зміцненню соціальної сфери на селі" [2].

Погоджуємося з думкою О.Г. Шпикуляка, що розв'язання проблем аграрного сектора неможливе без посилення ролі держави у цьому процесі, але це не повинні бути заходи адміністрування, необхідно зосередити зусилля на розробці та впровадженні ринкових регуляторних заходів. Втручання державних інститутів у ринковий процес має здійснюватися з обов'язковим дотриманням конкурентних принципів економічної взаємодії [11].

У контексті удосконалення категоріального апарату пропонується таке визначення державного регулювання аграрного сектора — це система важелів, економічних інструментів та стимулів, за допомогою яких держава впливає на розвиток аграрного сектора економіки й ефективність діяльності його інституціональних одиниць з метою забезпечення продовольчої безпеки країни.

Об'єктивна можливість державного регулювання аграрного сектора з'являється з досягненням визначеного рівня економічного розвитку, концентрації виробництва та капіталу. У сучасних умовах державне регулювання є складовою частиною процесу відтворення. Воно вирішує різноманітні задачі, наприклад: стимулювання економічного зростання галузей аграрного сектора, регулювання зайнятості, заохочення прогресивних зсувів у галузевій та регіональній структурі, підтримка експорту. Конкретні напрями, форми, масштаби регулювання визначаються характером та гостротою економічних і соціальних проблем у тому чи іншому регіоні в конкретний період.

Концепції державного регулювання аграрного сектора економіки мають бути притаманні такі риси, як системність, цілісність, визнання за державою функцій, які доповнюють дію ринкового механізму та забезпечують умови діяльності для всіх суб'єктів аграрного сектора. Нині загально визнаним є той факт, що економічна ефективність найбільшою мірою досягається в умовах дії конкурентного ринкового механізму. Мета держави в ринковій економіці — не коригувати ринковий механізм, а створювати умови для його ефективного функціонування: конкуренція повинна забезпечуватися скрізь, де можливо, регулюючий вплив держави — скрізь, де необхідно.

Важливим методологічним аспектом державного регулювання аграрного сектора економіки є також співвідношення між поставленою метою і досягнутим результатом, суть якого полягає в тому, що між ними ніколи не буває абсолютної тотожності. Неузгодженість мети і результату є фундаментальною характеристикою державного регулювання, що зумовлює його безперервний характер, оскільки кожний досягнутий результат неминуче ставить нові цілі, які потребують реалізації в умовах, що змінилися [3].

ВИСНОВКИ

Загальна цільова спрямованість державного регулювання аграрного сектора економіки визначається сьогодні таким чином:

- стабілізація аграрного виробництва, формування організаційних, економічних та правових умов для ведення ефективного конкурентоспроможного сільського господарства;
- забезпечення соціального відродження українського села та підвищення якості життя населення, що проживає в сільських територіях;
- формування розвиненого національного аграрного ринку та його продуктивних сегментів для забезпечення фізичної та економічної доступності продукції сільського господарства та продовольства для населення та інших споживачів;
- відновлення та підтримка логістичної рівноваги природного середовища, яке включене в технологічні процеси аграрного виробництва.

Виходячи із зазначеного, на наш погляд, під державним регулюванням аграрного сектора слід розуміти систему важелів, економічних інструментів та стимулів, за допомогою яких держава впливає на розвиток аграрного сектора економіки й ефективність діяльності його інституціональних одиниць з метою забезпечення продовольчої безпеки країни.

Література:

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: [підручник] / В.Г. Андрійчук. — К.: КНЕУ, 2002. — 624 с.
2. Гайдук В.І. Проблеми і перспективи розвитку підприємств аграрної діяльності підприємств АПК / В.І. Гайдук. — Краснодар: ВНИЭТУСХ, 2000. — С. 51.
3. Дацій О.І. Удосконалення механізмів державного регулювання розвитку нових технологій і високотехнологічних агропромислових виробництв / О.І. Дацій // Вісник НАДУ. — 2005. — № 1. — С. 180—187.
4. Крупка Ю.М. Аграрне право України: [підручник] / Ю.М. Крупка. — [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://books.br.com.ua/themes/7/22>
5. Крылов В.С. Государственное регулирование агропромышленного производства — объективное требование рыночной экономики / В.С. Крылов // Достижения науки и техники АПК. — 2002. — № 4. — С. 2—7.
6. Латинін М.А. Аграрний сектор економіки України: механізм державного регулювання / Латинін М.А. — Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2006. — 320 с.
7. Моисеев В.Е. Теория государственного регулирования сельского хозяйства / Моисеев В.Е. // Государственное регулирование сельского хозяйства: концепции, механизмы, эффективность. — М.: Энциклопедия российских деревень, 2005. — С. 28.
8. Овсієнко А. Державне регулювання розвитку аграрного сектору в Україні та світі: порівняльний аналіз / А. Овсієнко [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>
9. Парамонов, П.Ф. Организационно-экономические проблемы адаптации сельскохозяйственных товаропроизводителей к рыночным условиям хозяйствования / П.Ф. Парамонов. — Краснодар: КГАУ, 2002. — С. 427—482.
10. Урба С.І. Державне регулювання аграрного сектора економіки України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата економічних наук: спец. 08.00.03 — економіка та управління національним господарством / С.І. Урба. — Львів, 2007. — 20 с.
11. Шпикуляк О.Г. Проблеми розвитку та регулювання аграрного ринку / О.Г. Шпикуляк // Економіка АПК. — 2009. — № 7. — С. 120—128.

Стаття надійшла до редакції 04.03.2013 р.